

Psychiatrie en recht

S.J. Roza, E. Barkhof, M. Destoop, K.R. Goethals, M.B. de Koning,
M.M. Niele, T. Opgenhaffen, H.L. Van

Recht en psychiatrie zijn nauw met elkaar verbonden. Al vele artikelen in dit tijdschrift waren gewijd aan juridische onderwerpen, maar een themanummer over psychiatrie en recht was er nog niet. De hoogste tijd, zo vonden wij. Op het grensvlak van recht en psychiatrie denkt u wellicht het eerst aan forensische psychiatrie, of het beroep dat juristen kunnen doen op psychiaters in het strafrecht, in het burgerlijk recht of in het jeugdrecht. Psychiaters adviseren juristen over toerekeningsvatbaarheid, gevaarlijkheid, noodzaak van onvrijwillige zorg en/of wilsonbekwaamheid.

Andersom is het vak van de psychiater meer en meer gevormd door het rechtssysteem, juridische kwesties en wet- en regelgeving. Rechten van patiënten zijn in de voorbije eeuw veel beter erkend en vastgelegd. Bijzonder, maar niet uniek voor de psychiatrie is dat we ook mensen behandelen die tijdelijk of permanent niet in staat zijn om vrije beslissingen te nemen. Dat maakt patiënten met psychiatrische aandoeningen extra kwetsbaar. Wet- en regelgeving helpt om verhoudingen tussen mensen een zekere voorzienbaarheid te geven, om de rechten van kwetsbare personen te beschermen en misbruik te voorkomen.

Uitdagingen voor de psychiater

De uitdaging in ons vak blijft dat we voortdurend afwegingen moeten maken tussen (keuze)vrijheid en zorgplicht, en tussen zelfbeschikking en bescherming. Stelselwijzigingen in Nederland en België rondom jeugdhulpverlening of verplichte zorg aan psychiatrische patiënten hebben consequenties voor ons dagelijks werk. Daarnaast heeft de juridische neerslag van maatschappelijke en technologische ontwikkelingen in de laatste decennia grote invloed op de dagelijkse praktijk. Het gaat om zaken als informatiedeling, geïnformeerde toestemming en gedeelde besluitvorming, gegevensprivacy en verbreding van (tuchtrechtelijke) aansprakelijkheid. Met dit themanummer willen wij voor u de dynamische verbanden tussen psychiatrie en recht nader voor het voetlicht brengen. Op diverse thema's hebben wij als (gast)redactie getracht u kennis, overzicht en aanbeve-

lingen te geven, waarmee u morgen verder kunt in uw dagelijkse praktijk.

Inhoud van dit nummer

Wet- en regelgeving heeft het imago 'droog' te zijn, maar in dit nummer zult u zien hoe boeiend en relevant de onderwerpen zijn voor psychiaters met diverse profielen, én voor onze patiënten!

U treft een artikel aan over het medisch beroepsgeheim, een groot en belangrijk goed dat veel meer omvat dan gegevensbescherming alleen.

Wat (tijdelijke) wilsonbekwaamheid van patiënten kan betekenen, hoe we kunnen samenwerken met naasten van patiënten en welke (on)mogelijkheden er zijn als het gaat om deelname aan medisch-wetenschappelijk onderzoek vindt u in drie essays en een inzichtgevende casusbeschrijving.

De gevolgen van wijzigingen in jeugdwetgeving en de wetten rondom verplichte zorg in zowel Nederland als Vlaanderen worden uitvoerig beschreven in drie afzonderlijke bijdragen. Ze laten zien dat initiatieven tot nadere regulering, uit goede bedoelingen geïnitieerd, nog lang niet altijd leiden tot verduidelijking of vereenvoudiging. Twee essays geven u nadere inzichten rondom beleidsterminologie als 'verwardheid', 'onbegrepen gedrag' en 'complexe zorgnoden'. In de omgang met deze vraagstukken roepen de auteurs op tot meer onderscheidingsvermogen, meer normalisatie en meer continuïteit. In een oorspronkelijk onderzoek presenteren auteurs de trends in gedwongen opnames en zorg in Nederland tussen 2003 en 2023.

Drie forensische psychiaters geven tips over hoe u als (arts in opleiding tot) psychiater een inschatting kan maken van het risico op geweld naar anderen en hoe u daarmee om kan gaan.

Ten slotte krijgt u in een drieluik over tuchtrecht een schets van het Belgische beleid, een up-to-date overzicht van het aantal tuchtzaken tegen Nederlandse psychiaters en artsen (niet) in opleiding tot psychiater en een ervaringsverhaal van een Nederlands lid van een regionaal tuchtcollege met praktische adviezen.

AUTEURS

Sabine Roza, forensisch psychiater en opleider, Nederlands Instituut voor Forensische Psychiatrie (NIFP); directeur Zorg & behandeling, Penitentiaire Inrichting (PI) Haaglanden, Den Haag; universitair hoofddocent Forensische psychiatrie, Erasmus MC, Rotterdam.

Emile Barkhof, psychiater en geneesheer-directeur, Arkin, Amsterdam.

Marianne Destoop, psychiater Collaborative Antwerp Psychiatric Research Institute, Universiteit Antwerpen en Zorggroep Multiversum, Boechout.

Kris Goethals, forensisch psychiater en psychotherapeut, directeur Universitair Forensisch Centrum, Universitair Ziekenhuis Antwerpen; hoogleraar Forensische psychiatrie, Collaborative Antwerp Psychiatric Research Institute (CAPRI), Faculteit Geneeskunde en Gezondheidswetenschappen, Universiteit Antwerpen.

Mariken de Koning, psychiater, Mentrum (onderdeel van Arkin); plv. A-opleider; senior onderzoeker, Arkin en Amsterdam UMC locatie AMC, Amsterdam.

Moniek Niele, jurist gezondheidsrecht, Parnassiagroep, Den Haag.

Tim Opgenhaffen, docent sociaal welzijnsrecht, KU Leuven; docent gezondheids- en personenrecht, Vrije Universiteit Brussel.

Rien Van, psychiater, opleider psychiatrie, Arkin; directeur behandelmaken, NPI, onderdeel van Arkin, Amsterdam, hoofdredacteur *Tijdschrift voor Psychiatrie*.

Correspondentie

Dr. Sabine Roza (s.roza@erasmusmc.nl).

Geen strijdige belangen meegegeeld.

Medemenselijkheid en zorg

In de samenhang van alle artikelen in dit themanummer komt de complexiteit van ons werk in relatie tot het recht tot uitdrukking. De verschillende auteurs thematiseren sociaal-maatschappelijke aspecten van ons werk en brengen nuance aan. Misschien dacht u dat verplichte zorg over de tijd alleen maar toeneemt, dat de kans op een tuchtklacht steeds groter wordt, dat er sinds de invoering van de AVG nauwelijks meer informatie gedeeld kan worden, of dat uw patiënten helaas nooit mee zullen kunnen doen aan wetenschappelijk onderzoek. Wat de auteurs bovenal tonen in hun artikelen is hoe medemenselijkheid en zorg voor patiënten focus kunnen aanbrengen in uw overwegingen. Zoals in één van de artikelen reeds wordt benoemd: 'Houd u aan de regels, maar benut ook de ruimte die de regels bieden, in het belang van uw patiënt!'

Symposium Psychiatrie en recht

De dynamische samenwerking tussen psychiatrie en recht gaat verder dan de onderwerpen die in dit themanummer aan bod konden komen. Op 22 november 2024 organiseert Boom psychologie & psychiatrie, in samenwerking met dit tijdschrift, een symposium waarbij u de kans krijgt u nog meer te verdiepen in de interdisciplinaire samenwerking! U bent van harte uitgenodigd voor deze dag.

Voor meer informatie of inschrijven ga naar www.boom.nl/recht.